

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА ЯК СКЛАДОВА ХУДОЖНІХ
ЗАСОБІВ**
(на матеріалі творів Ліни Костенко)

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2 курсу

групи Ukr1-M21z

освітньо-професійної програми

Середня освіта (Українська мова і
література)

другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література)

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Сумнівич Антоніна Борисівна

Керівник:

Коваленко Б. О., доктор філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Рецензент:

Рарицький О.А., доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри історії
української літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2022 рік

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Вивчення лексики й фразеології у шкільному курсі	8
Висновки до розділу	18
Розділ 2. Військова термінологія: теоретичні аспекти дослідження	19
2.1. Військова лексика в інтра- та екстралінгвальних аспектах	19
2.2. З історії формування української військової термінології	33
2.3. Становлення термінів на позначення військової форми одягу	44
2.4. Назви українських військових звань та їх розвиток в українській мові	53
Висновки до розділу	60
Розділ 3. Військова лексика в семантичному аспекті	62
3.1. Лексеми на позначення військових осіб	64
3.2. Назви старовинної зброї, військового спорядження і регалій	74
3.3. Лексеми на позначення збройних сил	81
3.4. Назви оборонних укріплень	82
3.5. Лексеми на позначення стратегії або тактики бойових дій, військових операцій та їх наслідків	84
Висновки до розділу	85
Висновки	87
Список використаних джерел	91

ВСТУП

В українській літературі, на думку І. Вихованця, є щасливі поети, творці, котрим підвладні всі виміри слова [Вихованець 1990, 67]. Ліна Костенко, безумовно, теж належить до цієї славної когорти, адже засобами української мови творить вона мелодію слова, уміє передати його найтонші семантичні й стилістичні відтінки. Письменниця глибоко переконана, що слово – оберіг нації, передусім тому, що воно здатне відображати життя і надовго, можливо й назавжди, залишати це відображення в народній свідомості:

Молюся нашій пресвятій Покрові –
 благослови і пера, і шаблі!
 Бо лиш народи, явлені у Слові,
 достойно жити можуть на землі.

Ці рядки взяті з історичного роману «Берестечко», твору про одну з найважливіших трагедій української історії, тема якого, за словами авторки, «з конкретної поразки під конкретним Берестечком переростала у філософію поразки взагалі, в розуміння того, що «поразка – це наука, ніяка перемога так не вчить», а відтак і в необхідність перемоги над поразкою» [Костенко 1999, с. 4].

До аналізу творчості Ліни Костенко зверталися ряд вчених: А. Загнітко досліджував граматичну стилістику поезій Ліни Костенко, З. Валюх займалася вивченням словотворення в романі Ліни Костенко «Берестечко», Н. П'яст дослідив функціонування лексичної парадигми «посуд» у поезиці цього ж історичного роману, Л. Краснова писала про ритмомелодику та образність віршів Л. Костенко і Є. Маланюка в порівняльному аспекті, Г. Сjuta вивчала особливості параномічної атракції як засобу звукосмислової організації лірики Ліни Костенко, І. Турська у своїй статті розглянула пароніми як стилістичний засіб у творчості Ліни Костенко, Л. Ставицька описала музичні образи та поетику кольору, притаманні ліриці поетеси. Про

досконалість художніх образів у творах для дітей писала Н. Дзюбишина-Мельник. А. Бондаренко та Ю. Бондаренко говорили про великий вплив творів письменниці на формування національної самосвідомості учнів та рекомендували ввести у шкільну програму ряд її поезій. В. Цимбалюк проаналізував один рядок поезії Ліни Костенко з погляду його походження в українській мові. Ю. Карпенко досліджувала онімізацію тексту як художній засіб у романі «Берестечко», Р. Олійник вивчав хронотоп як ключ до розуміння історичної поеми Ліни Костенко. А. Шпиталь у своїй статті «Книга болю з проблиском надії» згадує працю шведського історика П. Енглунда «Розповідь про загибель однієї армії», де той стверджує, що якби не було Полтави – не було б нинішньої Швеції. Удар по національній гордості призвів до формування іншого світогляду в народу – імперське мислення минуло. І автор ставить риторичне запитання: чому ж наш український народ поразка нічого не навчила, чому ми не позбулися рабського комплексу? Про цей же комплекс малоросійства говорить у своїй розвідці і Р. Мовчан. Психологічну драму Богдана Хмельницького розглядає у своїй праці М. Кодак.

У незалежній Україні зрозумілий інтерес до такого яскравого феномену її історії як козацтво. Неможливо знайти у минулому України якесь інше явище, яке б так глибоко і різнопланово вплинуло на історичну долю всього українського народу. Козацтво – це не лише суспільний стан з особливим способом життя, не лише самотнє військове формування з тільки йому притаманним хитросплетінням дипломатичних відносин з близькими і далекими сусідами. Козацтво було неповторною моделлю суспільного розвитку з оригінальним соціально-політичним устроєм, своєрідним побутом, традиціями, етичними і правовими нормами та інститутами, культурою, фольклором. З козацтвом пов'язана і величезна кількість специфічних термінів та виразів, які сьогодні малозрозумілі не лише широкому загалові, а й багатьом професійним історикам. Військова термінологіка цієї доби і на сьогодні залишається плідним ґрунтом для

досліджень науковців. Цій галузі термінознавства присвятили свої розвідки невелика кількість мовознавців. Н. Яценко і Т. Ніколаєва вивчали форму одягу військовиків з часів козачини. Також Н. Яценко досліджувала функціонування військової лексики в історичних романах Ліни Костенко. Л. Мурашко прослідкував розвиток української військової термінології від давніх часів до сучасності. До батальної лексики звертався і В. Задорожний, аналізуючи військові команди західних парамілітарних організацій, а також історію виникнення та розвиток українських військових звань. І. Свешніков описав озброєння козацького війська у середині XVII століття за матеріалами розкопок місця Берестецької битви 1651 року, подавши матеріал з точки зору історика.

Разом з тим, хоч у ряді праць і розглядалися деякі фрагменти розвитку військової лексики української мови, проте узагальнюючих праць, присвячених вивченню української військової термінології, у вітчизняному мовознавстві немає. Найменш вивченими в українській мові виявилися питання функціонування військової лексики як певної цілісної системи, питання її розвитку та упорядкування. Військова термінологіка вимагає свого власне мовознавчого аналізу. Цим і зумовлена **актуальність** дослідження. Висвітлення структурних та номінативних особливостей її системної організації допомагає краще зрозуміти історичне тло та події Берестецької битви, яка описана у романі Ліни Костенко.

Головна **мета** дипломної роботи полягає в тому, щоб на основі історичного роману Ліни Костенко «Берестечко» дослідити семантичні особливості мілітарної лексики.

Відповідно до мети вирішуються такі **завдання**:

- 1) відібрати та закартковувати номінативні одиниці на позначення військових понять з історичного роману «Берестечко»;
- 2) з'ясувати особливості вивчення лексики й фразеології на уроках української мови;

- 3) комплексно проаналізувати історію формування української військової термінології;
- 4) дати характеристику термінів на позначення військової форми одягу;
- 5) систематизувати назви українських військових звань та простежити їхній історичний розвиток в українській мові;
- 6) на основі історичного роману Ліни Костенко «Берестечко» дослідити військову лексику в семантичному аспекті.

Об'єктом дослідження є твори Ліни Костенко. Предмет дослідження – українська військова лексика. Як матеріал обрано іменники. Основним **джерелом** мовного матеріалу є текст історичного роману «Берестечко» Ліни Костенко. В основі вибірки одиниць лежить тематичний принцип. У дослідженні використано метод структурно-семантичного аналізу. Методологічною основою роботи є відомий принцип діалектики – принцип системності.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено цілісний аналіз військової лексики з семантичного погляду за тематичним принципом.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали та висновки дипломної роботи можуть бути використані для вивчення історії зародження і становлення української батальної лексики і козацтва загалом, дослідження козацького мілітарного побуту, звичаїв, глибокого розуміння феномену козацтва на тлі світової історії. Матеріали дослідження можуть бути використані в лекційних курсах з української термінології, історії України, українського війська, а також при підготовці навчально-методичних розробок та посібників з українознавства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. З теми роботи виголошено науковий виступ «Розвиток назв військових звань в українській

мові (на матеріалі історичної поезії Ліни Костенко)» на I Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Нові парадигми сучасної філології» (24.11.2022 р.), опубліковано статтю «Назви військового спорядження і регалій (на матеріалі історичної поезії Ліни Костенко)» у збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаної літератури, що налічує 85 позицій. Загальний обсяг роботи – 97 сторінок.

ВИСНОВКИ

У процесі формування будь-якої терміносистеми кожної мови спостерігається тісний взаємозв'язок позамовного і внутрішньомовного факторів, які певним чином організовують термінотворчий процес, що є закономірним поступальним розвитком. Непослідовність розвитку української військової термінології є причиною її недостатності для номінацій усіх понять сучасної військової справи.

Військова лексика української мови як з генетичного погляду, так і з боку семантики та її структури відзначається неоднорідністю, що залежить від багатоджерельності походження. Основним її ядром є спільнослов'янська лексика, що засвідчує «Лексикон» П. Беринди. Приблизно з XII століття система військової термінології давньоукраїнської мови інтенсивно почала поповнюватися запозиченнями. У XII – XIV столітті відчувається вплив на неї тюркських мов.

Великий внесок у розвиток військової лексики зробили парамілітарні організації, створені на початку XX століття (Українські Січові стрільці, Галицька Армія, тощо), зокрема перша із них – «СІЧ». У мовленні січовиків було актуалізовано лексику козацької доби, замість російських термінів вживалися українські відповідники.

У радянський період було створено ряд словників, підручників з військової справи, написаних українською мовою. Вони свідчать про те, що військова термінологія створювалася цілеспрямовано. Значний внесок у її розвиток зробили фахівці діаспори, зокрема Горбач О., який згрупував арготизми військовиків, відділивши їх від інших соціальних груп.

У незалежній Україні значна частина козацьких термінів повернена до життя (що засвідчено у статуті Збройних сил), проте потрібно звільнити українську військову лексику від російських запозичень.

Військова форма одягу – загальна назва всіх предметів обмундування, спорядження і знаків розрізнення. Особливий однострій з'явився у військовиків у глибоку давнину. Одяг козаків як самостійного

українського війська в XVII столітті відзначався національною самобутністю.

Уперше тимчасові однострої були введені військовим міністром М. Пошем у військах Центральної Ради. Одяг військовиків в цілому залишався російського зразка, було впроваджено лише знаки розрізнення жовто-блакиного кольору. Форма української стрілечої козацької дивізії, яку ще називали дивізією синьожупаників, мала суто національно-історичний характер і була непридатною для польових умов. Свою постійну польову форму мали і Українські Січові стрільці. Однострій Української Галицької Армії був подібний кроєм до Австрійського.

На початку Великої Вітчизняної війни, з метою підвищення маскувальних ознак військової форми одягу, наявні нарукавні знаки розрізнення замінено на петлиці і знаки розрізнення захисного кольору.

Варто відзначити, що в повоєнний період форма одягу військовиків також вдосконалювалася. На постачання особового складу надходив ряд нових предметів, змінювалися й ті, що збереглися. У наш час військовослужбовці під час виконання службових обов'язків, військовозаобов'язані під час зборів носять відповідну форму одягу, яку затвердив Кабінет Міністрів України.

Наплив в українську мову російської термінології не випадковий, якщо взяти до уваги обставини культурно – політичного розвитку України в продовж останніх століть. Наприкінці XIX століття українське суспільство не мало власно української військової лексики, і це зумовило зацікавлення козацькою добою та актуалізацію тогочасної лексики у мовленні стрілецьких товариств: Армія Української Народної Республіки формується в революційній обстановці, тому в ній відмовляються від військових рангових звань, використавши функціональний принцип номінування за посадою. Хоча більшість цієї лексики є козацькою, у створенні новітньої української номенклатури спостерігається творчий підхід: відповідно до ускладненої форми новітнього війська з'являється новотвори.

У військово-територіальній системі Гетьманщини існувала посада осавула. На всіх ієрархічних шаблях влади – від Генерального до сотенного зі складними обов'язками, характер яких нині важно визначити; посада осавула також була четвертою від кошового серед запорізької військової старшини теж за складними і різноманітними обов'язками. У короткий період Гетьманщини в українському війську впроваджено систему рангових військових звань. В назвах генеральських рангів немає слова генерал, тому вони передаються словосполученнями.

Директорія спочатку скасувала систему військових рангових звань, однак згодом усвідомила потребу існування в армії рангів. Цікавим при цьому було те, що звання, які дорівнювали генеральським, ступенювалися як отаманні; такими були звання отамана і кошового.

Українська військова термінологія продовжувалася розвиватися і в УРСР. Тоді не було відкинуто досвід розвитку української номенклатури військових звань, що існували в українських арміях, хоч ідеологічно український визвольний рух трактувався як антирадянський.

Чимало військових термінів є в історичному романі «Берестечко» Ліни Костенко. Ця лексика охоплює назви осіб, пов'язаних із військовою справою; назви зброї, військового спорядження і регалій; назви збройних сил, їх основних родів, бойових одиниць і деяких частин та загонів спеціального призначення; назви оборонних споруд; номінації, які стосуються стратегії або тактики бойових дій, військових операцій та їх наслідків тощо.

Лексеми, що вживаються на позначення військових осіб можна об'єднати в семантичні підгрупи: загальні назви воїнів, назви військових звань, чинів та посад, назви представників окремих військових загонів, назви воїнів, які виконували певну військову службу чи додатковий обов'язок, назви осіб за професією, які виконували певний вид роботи при війську, назви воїнів різних видів війська, назви представників супротивної сторони під час війни.

Назви старовинної зброї у романі «Берестечко» поділяються на вогнепальну (пістолі, карабін, гармати) та холодну (меч, шабля, кінджал). Ряд лексем вживається на позначення військового спорядження, до назв цієї ж групи належать слова, що означають військові регалії (клейноди). У творі Ліни Костенко засвідчені також лексеми, які репрезентують поняття «оборонні укріплення». Досить багатою є і лексико-семантична мікрогрупа, що включає слова на позначення стратегії або тактики бойових дій, військових операцій та їх наслідків.

Вдосконалення та упорядкування української військової термінології повинно стати першочерговим завданням для мовознавців.

Список використаних джерел

1. Антоненко-Давидович 1999: Антоненко-Давидович Б. На шляхах і роздоріжжях. Спогади: невідомі твори. Київ, 1999. 288 с.
2. Апанович 1991: Апанович О. Розповіді про запорізьких козаків. Київ: Дніпро, 1991. 333 с.
3. Богачевська-Хом'як 1995: Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадянському житті України. Київ, 1995. 424 с.
4. Бойко 2006: Бойко О. Д. Історія України / Навчальний посібник. 3-є вид., виправ. та доп. Київ : Академ-видав. 2006. 688 с.
5. Бондаренко 2005: Бондаренко А., Бондаренко Ю. Поезія Ліни Костенко у формуванні національної самосвідомості учнів. *Урок української*. 2005. №4. С. 31–32.
6. Боплан 1981: Боплан Гійом Левассер де. Опис України. *Жовтень*. 1981. №4. С. 69–85.
7. Булаховський 1975: Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства: Серія друга. *Вибрані праці: у 5-и т.* Київ: Наукова думка, 1975. Т. 1. 495 с.
8. Валюх 2001: Валюх З. Про словотворення в романі Л.Костенко «Берестечко». *Урок Української*. 2001. №9. С. 23–25.
9. Вихованець 1990: Вихованець І. Р. Таїна слова. Київ, 1990. 284 с.
10. Голобуцький 2003: Голобуцький В. Гомін, гомін по діброві: історичні розповіді про запорізьких козаків. Дніпропетровськ: Січ, 2003. 207 с.
11. Горбач 1963: Горбач О. Арго українських вояків. *НЗУВУ*. Мюнхен, 1963. Ч.7. С.138–173.
12. Дзюбишина-Мельник 2005: Дзюбишина-Мельник Н. «О, то не є розмовка побутова». *Урок Української*. 2005. №4. С. 25–26.
13. Загнітко 2005: Загнітко А. П. «Душа тисячоліть шукає себе в слові». *Урок Української*. 2005. №4. С. 24.
14. Задорожний 2003: Задорожний В. З історії української військової та парамілітарної лексики. *Дивослово*. 2003. №9. С. 18–22.

15. Задорожний 2004: Задорожний В. Назви українських військових звань: традиції та інновації. *Дивослово*. 2004. №8. С. 46–53.
16. Задунайський 1994: Задунайський В. Ранги і посади Надніпрянської армії. *Київська старовина*. 1994. №4. С. 104–109.
17. Історія мови 1983: Історія української мови: Лексика і фразеологія. Київ, 1983. 742 с.
18. Карпенко 2000: Карпенко Ю. О. Мова топонімів – мова землі (онімізація тексту як художній засіб у романі «Берестечко» Л.Костенко). *Урок Української*. 2000. №10 С. 15–17.
19. Клименко 2008: Клименко Н.Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: [монографія] / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. Київ: ВД Дмитра Бураго, 2008. 335 с.
20. Кодак 2000: Кодак М. Берестечко – один урок українству. *Слово і час*. 2000. №1. С. 48–49.
21. Колоїз 2007: Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація: [монографія]. Київ: Акцент, 2007. 311 с.
22. Коломієць 1973: Коломієць В. Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період. Київ: Наукова думка, 1973. 304 с.
23. Конспект 2017: Конспект лекцій з курсу «Термінологія» для студентів 4 курсу спеціальності «Переклад» для усіх форм навчання / Укладач доц., к.філол.н. І. В. Кузнєцова. Запоріжжя, 2017. 86 с.
24. Корогодський 2000: Корогодський Р. Поезія історії. *Українська мова та література*. 2000. №1. С. 1–5.
25. Костенко 1989: Костенко Л. В. Поет, що йшов сходами гігантів. *Леся Українка*. – Драматичні твори. Київ, 1989. 761 с.
26. Костенко 1999: Костенко Л. В. Берестечко. Історичний роман. Київ: Український письменник, 1999. 157 с.
27. Кочерган 2006: Кочерган М. П. Загальне мовознавство: [підручник]. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 464 с.

28. Краснова 2005: Краснова Л. В. Грані поетичної майстерності. *Урок Української*. 2005. №4. С. 26–30.
29. Лебедєва 2002: Лебедєва Т. Б. Динаміка розвитку військової лексичної підсистеми в сучасній німецькій мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 233 с.
30. Масенко 2004: Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ: КМ «Академія», 2004. 163 с.
31. Мельничук 1981: Мельничук О. С. Розвиток мови як реальної системи. *Мовознавство*. 1981. № 2. С. 22–34.
32. Михайленко 1996: Михайленко Т. Д. Інтра- та екстралінгвістичні аспекти формування і функціонування військової терміносистеми в національних мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ, 1996. 48 с.
33. Мовчан 2000: Мовчан Р. Позбутися рабського комплексу. *Слово і час*. 2000. №1. С. 47–48.
34. Мурашко 1997: Мурашко Л. З історії формування української військової термінології. *Мовознавство*. 1997. Липень – Жовтень. С. 49–52.
35. Муромцева 1985: Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX ст. Харків: Вища школа, 1985. 152 с.
36. Ніколаєва 1996: Ніколаєва Т. Історія українського костюма. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
37. Німчук 1992: Німчук В.В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. Київ: Наукова думка, 1992. 416 с.
38. Олійник 2005: Олійник Р. Хронотоп як ключ до розуміння історичної поеми Л. Костенко «Берестечко». *Українська література в загальноосвітніх школах*. 2005. №7. С. 10–11.
39. П'яст 2001: П'яст Н. Й. Лексична парадигма «посуд» у поемі історичного роману «Берестечко» Л. Костенко. *Проблеми граматики і*

лексикології української мови. Збірник наукових праць. К., 2001. С. 235–243.

40. Паламарчук 1982: Паламарчук Л. С. Лексико-семантичний розвиток мови. *Мовознавство*. 1982. № 4. С. 3–7.
41. Панько 1992: Панько Т. І. Мова і духовність нації : [монографія]. Київ: НМК ВО, 1992. 200 с.
42. Пономарів 1993: Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Київ: Либїдь, 1993. 248 с.
43. Рїдна мова 2001: Рїдна мова (5–11 класи): Програма для загальноосвітнїх навчальних закладїв / В. Новосїолова, Л. Скуратївський, Г. Шелехова. Київ: Шкїльний свїт, 2001. 94 с.
44. Русанївський 2001: Русанївський В. М. Історїя української лїтературної мови: [пїдручник]. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
45. Сафонова 2002: Сафонова А. Особливостї поетичного стилю Лїни Костенко. *Дивослово*. 2002. №3. С. 30–42.
46. Свешнїков 1991: Свешнїков І. Озброєння козацького вїйска у серединї XVII столїття: За матерїалами розкопок мїсця берестецької битви 1651 року. *Вїсник АН України*. 1991. №10. С. 48–54.
47. Семчинський 1996: Семчинський С. В. Загальне мовознавство. [2-є вид., переробл. і доп.]. Київ: АТ «ОКО», 1996. 416 с.
48. Ставицька 1990: Ставицька Л. О. Серцем вистраждане слово. *Мовознавство*. 1990. №6. С. 23–29.
49. Ставицька 2005: Ставицька Л. О. «Гармонїя крїзь тугу дисонансїв». *Урок Української*. 2005. №4. С. 22–23.
50. Стишов 2003: Стишов О. А. Українська лексика кїнця XX столїття (на матерїалї мови засобїв масової їнформацїї): [монографїя]. Київ: ВЦ КНЛУ, 2003. 388 с.
51. Сучасна 2002: Сучасна українська лїтературна мова: Пїдручник (А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плюш, та їн. / за ред. А. П. Грищенка). 3-є вид., доп. Київ: Вища школа, 2002. 439 с.

52. Сюта 1999: Сюта Г. М. Паронімічна атракція як засіб звукосмислової організації лірики Л.Костенко / Г. Сюта; О. Рязанова. *Українська філологія: школи, постаті, проблеми [Текст] : Збірник наукових праць Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті. Ч. 2 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів: Світ, 1999. С. 211–214.*
53. Тарасова 2010: Тарасова В. В. Семантичне поле «Засоби пересування» в сучасних англійській, німецькій, російській та українській мовах: [монографія]. Київ: ТЗОВ «SprintPrint», 2010. 255 с.
54. Тарнавський 1992: Тарнавський М. Спогади. Львів, 1992. 206 с.
55. Туровська 2005: Туровська Л. В. Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 160 с.
56. Турська 2007: Турська І. Шукаю суті в сутінках понять (пароніми як стилістичний засіб у творчості Л.Костенко). *Урок Української*. 2007. №7–8. С. 21–26.
57. Турчак 2005: Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2005. 256 с.
58. Українська мова 2001: Українська мова (5–11 класи): Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Біляєв О., Бондаренко Н., Ярмолюк А. Київ: Шкільний світ, 2001. 79 с.
59. Цимбалюк 1995: Цимбалюк В. Один рядок Л.Костенко (Етимологічний етюд). *Дивослово*. 1995. №12. С. 15–16.
60. Шевельов 1987: Шевельов Ю. Українська мова в першій половині ХХ століття (1900 – 1941). Стан і статус. Нью-Йорк, 1987. 296 с.
61. Шпиталь 2000: Шпиталь А. Книга болю з проблиском надії. *Слово і час*. 2000. № 1. С. 44–46.

62. Яворницький 1988: Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. *Жовтень*, 1988. №8. С. 88–110.
63. Янчук 2002: Янчук Н. Реалізація принципу наступності у процесі вивчення лексики і фразеології. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 2. С. 10–13.
64. Яремко 2013: Яремко Я. П. Нариси з історії української військової термінології: [монографія]. Дрогобич: Посвіт, 2013. 411 с.
65. Яценко 2000: Яценко Н. О. Військова лексика в історичних романах Л. Костенко. *Дивослово*. 2000. №3. С. 30–33.
66. Яценко 2007: Яценко Н. Становлення термінів на позначення назв військової форми одягу в українській мові. *Київська старовина*. 2007. №1. С.38–43.

Словники та довідники

67. Бурячок 1995: Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. Київ: Варта, 1995. 384 с.
68. Енциклопедія українознавства 1994–1995: Енциклопедія українознавства: Загальна частина: у 3 т. / За ред. В. Кубійовича. Київ, 1994–1995. 1230 с.
69. Енциклопедія українознавства 1993–2003: Енциклопедія українознавства: Словникова частина: у 10 т. / За ред. В. Кубійовича. Київ, 1993–2003. 4015 с.
70. Закон України 2005: Закон України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» За станом на 7 липня 2005 р. / Верховна Рада України: Офіц. вид. Київ: Парламентське вид-во, 2005. 44 с.
71. Історія січових стрільців 1992: Історія січових стрільців: Воєнно-історичний нарис. Київ: Україна, 1992. 346 с.
72. Орфографічний словник 1994: Орфографічний словник української мови. Київ, 1994. 864 с.

73. Панько 1994: Панько Р. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994. 216 с.
74. СУМБГ: Словарь української мови: у 4 т. / За ред. Б.Грінченка. Київ, 1907–1909.
75. СІС: Словник іншомовних слів / За ред. О.Мельничука. Київ, 1977. 775 с.
76. СУМ: Словник української мови: У 11т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
77. УРЕ: Українська радянська енциклопедія: У 12 т. / Гол. редакція УРЕ. Київ, 1982.
78. УРЕС: Український радянський енциклопедичний словник: У 3 т. / Гол. редакція УРЕ АН УРСР. Київ, 1968.

Інтернет-джерела

79. <http://refline.org.ua/> . Українське військо періоду козаччини.
80. <http://www.grinchuk.lviv.ua>. Статут Збройних сил України.
81. <http://www.kobza.com.ua>. Гордість наша і совість вкраїнська Незалежний сайт діаспори. Українці Росії.
82. <http://www.kozatstvo.org/> Третій гетьманат України.
83. <http://www.refine.org.ua>. Історія в художньому осмисленні Ліни Костенко.
84. <http://www.ukrainforever.narod.ru>. Історико-культурологічні та лінгвістичні нариси. Фігурний Ю. Архаїчні елементи культури козацтва в контексті українознавства.
85. <http://gazeta.zn.ua> Банківська Н., Яковець А. «Я вибрала... долю, а не вірші». Ліни Костенко – 75. *Дзеркало тижня / людина*. №10 (538) 19–25 березня 2005.